

A dentin caries in vitro modellezése és a de- és remineralizációját befolyásoló tényezők vizsgálata

A vizsgálathoz orthodontiai célból eltávolított alsó és felső kisőrlő fogakat gyűjtöttünk, melyeket a feldolgozás kezdetéig 0,2%-os nátrium-azid oldatban, hűtőszekrényben, +4°C-on tároltunk. Vizsgálatainkat a Shellis-féle modellnek megfelelő kísérleti rendszeren többcsatornás pumpával (ISM 934 Ismatec SA Corp. Glattburg-Zurich, Switzerland) végeztük. A kísérleti rendszer lehetővé tette, hogy több minta tartozzon mind a kontroll mind a teszt csoportba. A fogak koronájának bukkális felszínén, lassú fordulattal, vízhűtéssel, fissura fúróval 1mm átmérőjű, a zománc-dentin vastagság felének megfelelő mélységig preparáltunk a dentinbe. Ezt a röntgen kép után korrigáltuk úgy, hogy a cavitas alja és a pulpakamra közötti távolság 1mm legyen, mert a kapilláris hossza fordított arányban áll a rajta áthaladó folyadék térfogatával. Ezzel a minták homogenitását fokoztuk. A fogkorona occlusalis felszínén keresztül a pulpakamrába, valamint az apikális forámenen keresztül a gyökércsatornába injekciós tűt (G16-os) vezettünk és Araldittal hermetikusan rögzítettük. A kialakított kavitas kivételével a fog teljes felszínét két rétegű lakkal vontuk be. A pulpa üregrendszer teljes megtisztítása érdekében 2 mol NaOH oldattal 20 secundumig átmostuk azt. Ezt követően meghatároztuk a minták hidraulikus konduktancia (L_p) értékeit direkt módszerrel, oly módon, hogy a pulpai oldalról a légköri nyomást 30 vízcmm-rel (P) meghaladó nyomással áramoltattunk desztillált vizet (1. ábra). A cavitas külső felszínéről 1000 másodperc (t) alatt elvezetett folyadék mennyiségét mértük (ΔV). A diffúziós felszín ($A=0,7854 \text{ mm}^2$) volt. A Poussille-Hagen, valamin a Fick II. törvényéből egyszerűen meghatározható a hidraulikus konduktancia (L_p) érték. Ez az érték jellemző a mintára és nagyon érzékenyen jelzi a kapillárisok átmérőjében végbemenő változásokat (a kapilláris

sugarának 4. hatványával arányosan). Ez alapján a hidraulikus konduktancia érték egyszerűen kiszámítható:

$$L_p = \frac{\Delta V}{\Delta t \cdot \Delta P}$$

Az átlagos L_p érték $7,52 \pm 0,62 \times 10^{-8}$ m/s kPa volt.

A fogakon preparált kavitásban mesterséges karieszes léziókat hoztunk létre harminckét napos átáramoltatással (Shellis szerint), a fog külső felszínén demineralizációs oldatot, míg a pulpakamrában dentinfolyadékot áramoltattunk termosztát szekrényben 37°C-on.

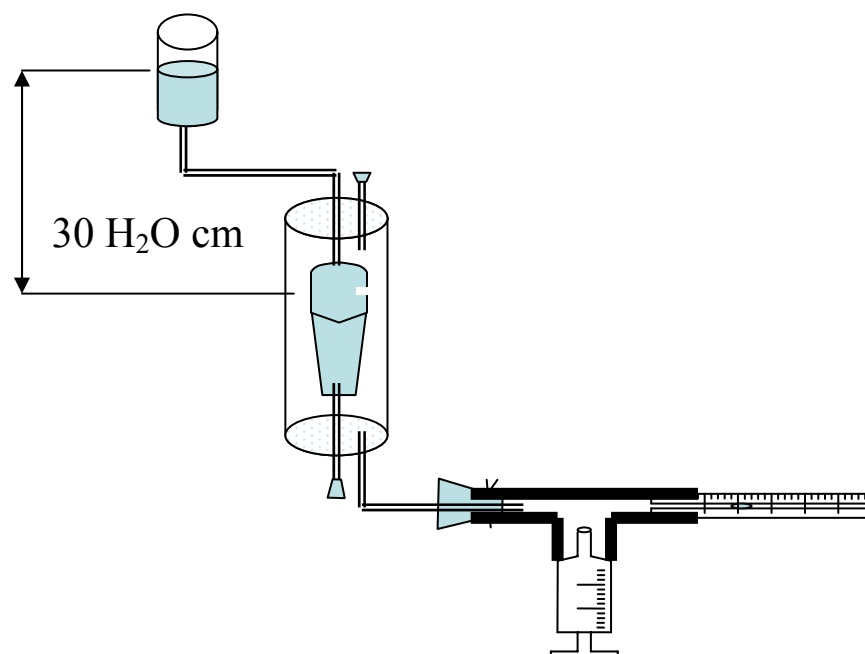
Művi dentin folyadék: 1000 ml-ben 7,149 g HEPES puffer, 1,1 ml 1,0 mol/l H_3PO_4 törzsoldat, 0,052 g CaO, 0,024 g MgO, 4,54 g NaCl, a végső pH-t 7,4 értékre állítottuk.

Demineralizáló puffer: 1000 ml-ben 50 mmol acetát, 1,7 mmol Ca, 1,7 mmol P, melynek pH-ját 5,0 állítottuk be.

Ismételten megmértük a minták L_p értékeit, melynek eredménye $44,9 \pm 16,7$ %-os csökkenést eredményezett, mind a kontroll, mind a tesztcsoportban. A mintákat TBS (TRIS Buffered Saline) pH 7,2 oldatban tároltuk a kísérlet folytatásáig.

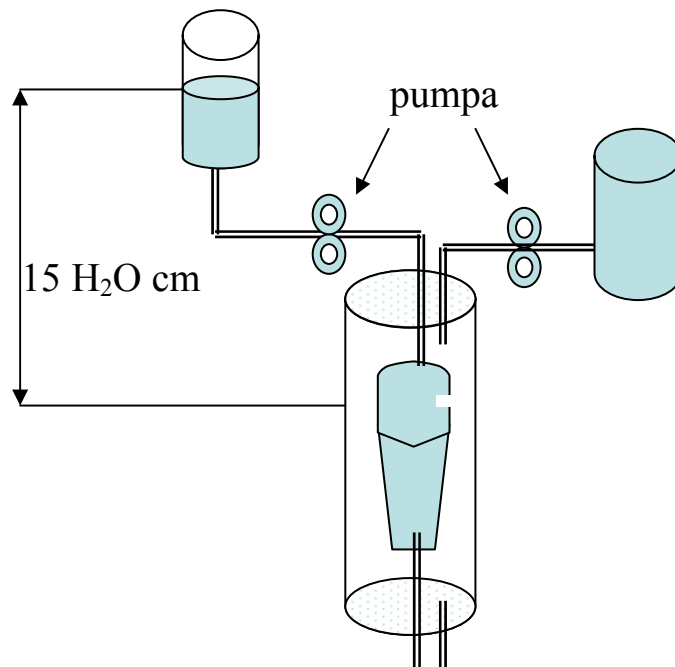
Elkészítettük a remineralizációs oldatot Arends szerint, mely a kontroll csoport (A) esetében a következő összetételű volt: 15mM Ca, 0,9 mM foszfát, 20 mM HEPES, pH 7,0 értékre beállítva. Az alacsony fluorid tartalmú (B) tesztcsoportban ehhez az oldathoz még 2 ppm fluoridot adtunk NaF só formájában. A magas fluorid tartalmú (C) tesztcsoportban 10 ppm fluoridot adtunk a remineralizációs oldathoz. Nyolc napon át a külső kamrában áramoltattuk a csoportoknak megfelelően elkészített remineralizációs folyadékot, párhuzamosan a pulpa felől, 15 vízcm nyomással áramoltatott dentinfolyadékkal (2. ábra).

1. ábra

Az L_p érték meghatározására szolgáló rendszer

2. ábra

A minták perfúziójára szolgáló rendszer

A hidraulikus konduktancia (L_p) mérések:

A minták L_p értékeinek ismételt mérése a kontroll csoportban további $14,1 \pm 8,7\%$ -os, míg a B teszt csoportban további $18,7 \pm 9,2\%$ -os, a C csoportban pedig $41,55 \pm 16,62\%$ -os csökkenést eredményezett. Az A és B csoportok között nem találtunk statisztikai próbával szignifikáns különbséget, de a C csoport mindkét másik csoporttal szemben szignifikánsan nagyobb csökkenést mutatott ($p < 0,05$).

A SEM és a röntgen spektroszkópos vizsgálatok megkezdéséig feldolgozásra váró mintákat TBS (TRIS Buffered Saline) pH 7,2 oldatban tároltuk a feldolgozásig. A mintákat ezt

követően a fog hosszanti tengelyében korongvágóval meggyengítettük és kettétörtük úgy, hogy a törésvonal a korábban mesterségesen létrehozott karieszes üregen keresztül haladjon. Így minden mintából nyertünk egy részletet SEM feldolgozásra és egy darabot röntgen spektroszkópiai vizsgálatra. Ezen vizsgálatokra a mintákat előkészítettük és egyedi jelöléssel ellátva tároltuk a vizsgálatok kezdetéig.

Scanning elektronmikroszkópos vizsgálat:

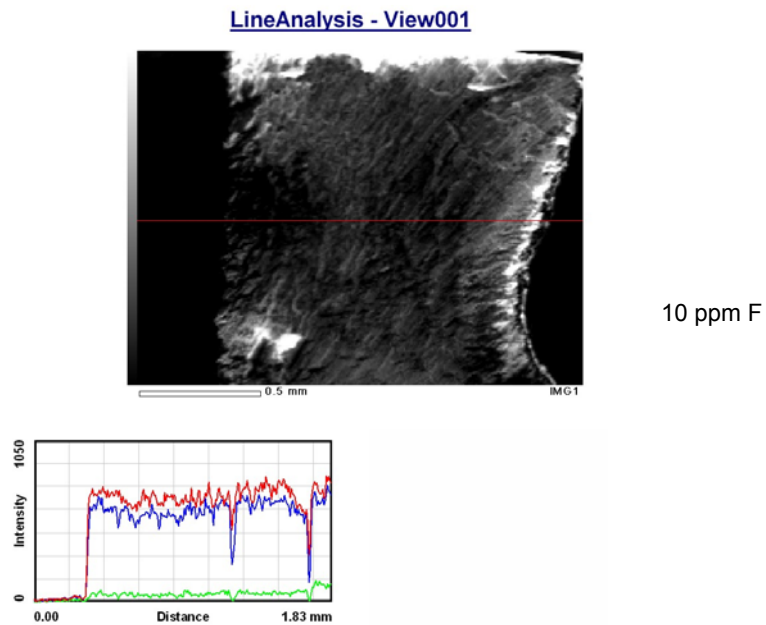
A 32 napig tartó művi dentinfolyadékkal és demineralizációs oldattal történő átáramoltatás után a scanning elektromikroszkópos képen a dentintubulusokban brushit és withlockit kristályokat figyeltünk meg. Ezen kristályok jelenléte magyarázza a mért Lp érték csökkenést. A művi carieszes dentin külső felszínéhez közel, 30-40 μm vastagságban a dentin tubulusok kitágultak, megfigyeltük a peritubuláris dentinréteg enyhe elvékonyodását és az intertubuláris dentin demineralizációját, azaz a kollagénrostok szabaddá válását. A remineralizációs oldattal való 8 napon át történő kezelés a kontroll csoportban teljesen egyenetlen változásokat eredményezett. Voltak olyan fokális területek, ahol hipermineralizáció alakult ki 300 μm mélységben a felszíntől kiindulva. Azonban más területein a cavitásnak felszíni remineralizáció volt megfigyelhető. A cavitás újabb területein pedig semmiféle remineralizáció nem volt látható. Az alacsony fluorid koncentrációjú remineralizációs oldattal kezelt (B csoport) minták egyenletes felszíni 30 μm remineralizációt mutattak. Alatta viszont az ép dentin és a felszíni remineralizációs zóna között demineralizált zóna volt megfigyelhető. A magas koncentrációban jelenlévő fluorid tartalmú remineralizációs oldattal kezelt (C csoport) minták esetében vastagabb felszíni remineralizált zónát (100 μm) figyeltünk meg.

Röntgen spektroszkópia vizsgálat:

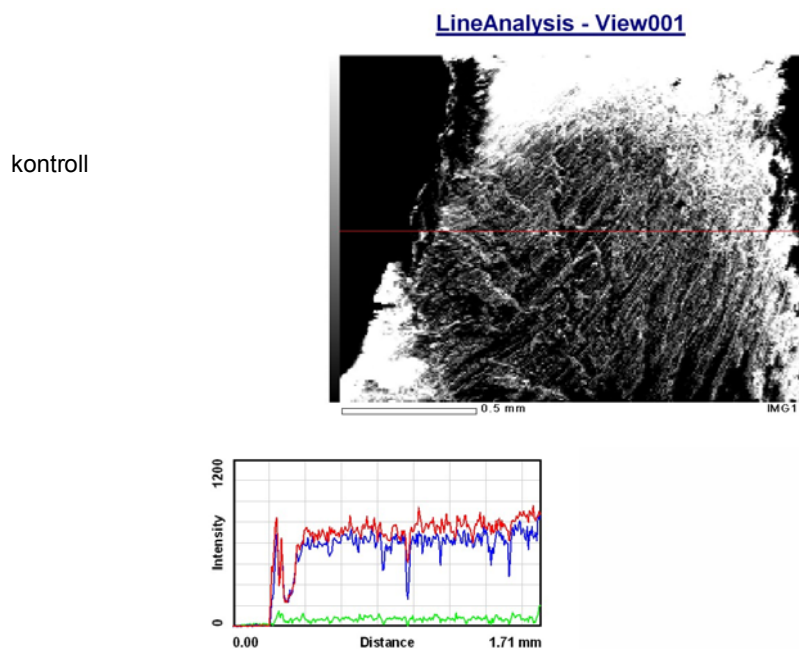
A Ca, P és F elemek denzitását a cavitas alján a pulpakamráig terjedően 3 ponton mértük. A vonal analízis az A mintában nagyon változó remineralizációs területeket mutatott. Voltak hipermineralizált foltok, és hipomineralizált területek is. A fluoridot alacsony koncentrációban tartalmazó csoportban (B csoport) egy homogén felszíni remineralizációs réteget figyeltünk meg. A fluoridot nagy koncentrációban tartalmazó (C csoport) hasonlóan homogén, de vastagabb remineralizációs réteget mutatott (1. táblázat). A kétféle koncentrációban fluoridot tartalmazó remineralizált minta réteg vastagsága között szignifikáns eltérést találtunk ($p < 0,01$) (1. táblázat). A magas koncentrációjú F-ot tartalmazó csoportban, a remineralizált rétegben az összes általunk vizsgált elem (úgy mint a fluorid, a kalcium és a foszfor) fokozott jelenlétét figyeltük meg, amely értékek szignifikánsnak mutatkoztak ($p < 0,05$) (3., 4., 5. ábra).

1. táblázat

Remineralizáló oldat	Remineralizált réteg vastagság (μm)	Nem remineralizált réteg vastagság (μm)
+ 2 ppm F	0,0294 $\pm$ 0,0102	0,1588 $\pm$ 0,0216
+ 10 ppm F	0,1143 $\pm$ 0,0118	0,0214 $\pm$ 0,0121

3. ábra: A 10 ppm fluorid tartalmú remineralizáló oldattal kezelt minta röntgenspektroszkóp elemzése (piros: Ca, kék: P, zöld: F)

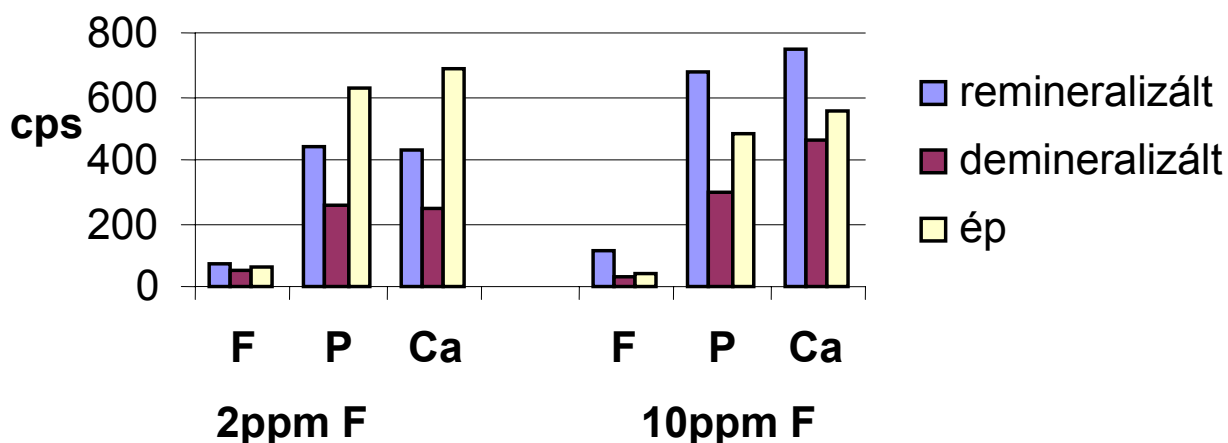

4. ábra: A kizárólag remineralizáló oldattal kezelt minta röntgenspektroszkóp elemzése (piros: Ca, kék: P, zöld: F)

5. ábra

Elemek eloszlása a minták különböző rétegeiben

Transzmissziós radiográfiás (TMR) vizsgálat:

A tervezett TMR vizsgálatot mellőztük, mert idő közben egyik résztvevőnk mikro-komputertomográf készüléket nyert egy pályázat kapcsán. A többszöri szerződésmódosítások és ismételt közbeszerzési eljárás miatt azonban csak egy évvel később, idén márciusban üzemelik be a készüléket. Azokat a térfogat értékeket (ΔZ), amelyeket a TMR vizsgálatnál csak hosszas számításokkal lehet megkapni, a mikroCT-vel (melynek $5\mu\text{m}^3$ a valós térbeli felbontása) könnyedén meghatározható a készülékhez tartozó szoftver segítségével. A csoportokat reprezentáló mintákat e célból külön tároljuk, és a vizsgálatokat a készülék beüzemelése után elvégezzük..

Megbeszélés

A Shellis modell alkalmazása intratubuláris változásokat eredményez a művi caries kialakulása során. Ez az intratubuláris folyamat jelentős változást eredményez a dentinfolyadék mozgásában. Ez fordítva is igaz, ugyanis a dentinen keresztül történő folyadék mozgás nagyon érzékeny jellemzője az intratubuláris ásványi anyag kristály formában való kiválásának, azaz a tubulus lumen beszűkülésének. Megfigyelésünk megerősíti a művi carieses lézió esetében az előbbi feltételezést. Az Lp érték különösen érzékenyen mutatja a dentintubulusba lerakódó kristályok jelenlétét, mert a kapillárisokban történő folyadék mozgás a kapilláris sugarának 4. hatványával arányos. A Shellis modell szerint kezelt dentin tubulusaiban lumen-átmérőt szűkítő kristályok csapódtak ki a lokálisan kialakuló túltelített oldatból. Ez teljesen megfelel a Gysi-Furrer szerinti dentincaries transparens dentin rétegének, ahol ún. caries kristályok szűkítik a dentintubulusokat. Ez a réteg valószínűleg ugyanúgy egyszerű fiziko-kémiai hatások eredményeképpen alakul ki, mint a Shellis modellben. A Shellis modell nagy előnye a dentin remineralizációs kísérletekben, hogy homogén mintacsoportok képezhetők. Kiszámú mintán (még emberi fogból származók is) megvalósítható ez a feltétel. Ilyenformán a statisztikai analízis is hamarabb mutatja a jelentős különbségeket.

A dentin remineralizáció fontos lehet a gyakorlati konzerváló fogászatban is. Amennyiben követni kívánjuk a nem invazív elveket, akkor a még ép kollagén rostok remineralizációjával jelentős, akár 0,1-0,2 mm vastag dentin réteget menthetünk meg a cavitas alján. Ezeket a megfigyeléseket Fusayama közölte, aki kidolgozta annak technikáját, hogy hogyan különböztessük meg a még remineralizálható kollagént az erre alkalmatlan, károsodott

szerkezetű kollagéntől. Koncepciónk szerint a zománc remineralizációban eredményesen használt anyagok dentinen való alkalmazása közelebb vihet a megoldáshoz. Kísérleteinkből levonható, hogy az egyenletes remineralizációs réteg kialakulásának előfeltétele a fluorid jelenléte. Ha ez az elem hiányzik, akkor a remineralizáció random módon, foltszerűen megy végbe. A klinikai fogászatnak egy megbízható, a cavitas egész felszínét egyformán érintő remineralizációs módszerre van szüksége. Ezért úgy látjuk, hogy bármilyen remineralizációs oldat is kerüljön klinikai alkalmazásra, annak fluoridot tartalmaznia kell. Azt is megfigyeltük, hogy minél nagyobb a fluorid koncentráció, annál vastagabb rétegben megy végbe a felszíni remineralizáció. Ez azt is eredményezi, hogy a cavitas szenzitivitása megszűnik és nincs utófájdalom a restauráció után. Azonban sajnos a teljes demineralizált dentin vastagságot nem sikerült remineralizálni, amely kedvezőtlen alapot biztosít a tömések terhelésével szemben, melyet a rágóerő hoz létre. Újabb koncepciók és további erőfeszítések szükségesek ahhoz, hogy egy jó statikai alapot biztosító, teljes vastagságában remineralizált cavitas bennéket alakíthassunk ki.